

Itt az orrunk előtt a Seuso-kincs egy része, bárki megnézheti még hetekig a Parlamentben. Ez most a legnagyobb késő római kori ezüstkincs lelet, amit valaha kiástak és szerencsére utána nem olvastottak be. Képzeld el, hogy elültek körülötte a viharok, és már csak műtárgyként érdekesek egyes darabjai. Mit lehet tudni róluk, mennyit érhetnek a korukban, hol készülhettek és hol használhatta őket a titokzatos Seuso?

MRÁV Zsolt [Magyar Nemzeti Múzeum] – DÁGI Marianna [Szépművészeti Múzeum]

A SEUSO-KINCS

RÉGÉSZ SZEMMEL

Magyarország a közelmúltban egy olyan római kori kincslelet birtokába jutott, amelyet minden bizonnyal a legnagyobb turisztikai vonzerővel rendelkező műtárgyaink között tarthatunk majd számon. Ennek oka elsősorban az, hogy alig található hozzá fogható leletegyüttes az egész világon, de kalandos sorsa, a hozzá kapcsolódó bűntények miatt körüllegi a titokzatosság légköre is, ami óhatatlanul fokozza az érdeklődést iránta. Az 1970-es évek közepe körül egy Polgárdiban élő fiatalemberrel, Sümegh Józseffel mesébe illő dolog történt: igazi kincset talált. Ismerőseinek nagyméretű, súlyos ezüstedényeket, tálakat és kancsókat mutatott, amelyek rézüst(ök)be voltak elrejtve. Aztán az időközben katonának behívott fiatalembert nem sokkal leszerelése előtt felakasztva találták a polgárdi Kőszárhegy egyik elhagyott pincéjében. Azóta bebizonyosodott, hogy gyilkosság áldozata lett, a leletnek pedig nyoma veszett. A gyilkosság helyszínén csak egy üres

gödrot sikerült feltárni, vagyis az ott ideiglenesen elrejtett kincsnek csak hült helye maradt.

1990-ben a New York-i Sotheby's aukciósháznál árverésre akartak bocsátani 14 késő római ezüstedényt, talán a legszebbeket, amelyek valaha előkerültek: tálakat és kancsókat, valamint egy üstöt, amelybe vélhetően el voltak rejtve. Lelelőhelyüként Libanont adták meg, de csakhamar kiderült, hogy származási helyük fiktív, ugyanis hamis eredetpapírok tartoztak hozzájuk. Az árverésre szánt egyik tálon a Seuso és a Pelso felirat volt olvasható, amelyből a Seuso minden bizonnyal a tulajdonost jelöli, a Pelso pedig a Balaton latin neve. Ez tette lehetővé a Sümegh József által talált ezüstkincs és az aukciósházhoz került ezüstedények összekapcsolását. Bár Magyarország elvesztette a Seuso-kincs néven ismertté vált leletegyüttes tulajdonjogáért indított, az Egyesült Államokban 1993-ban lefolytatott pert, az azóta eltelt közel 25 év alatt nem mondott le tulajdonjogáról, és folytatta a kincs származási

helyének alátámasztását szolgáló bizonyítékok összegyűjtését is. A több évtizedes kalandos történet részleges lezárásaként – másfél éves sikeres tárgyalássorozat eredményeként és kompenzációs díj kifizetésével – 2014 márciusában a tizenöt tárgy közül nyolcat sikerült hazahozni. Ez a tárgycsoport szerencsére a magyar álláspont bizonyítása szempontjából legfontosabb darabokat tartalmazza, így megnyílhat az út a kincs további darabjainak megszerzéséhez.

Az elmúlt napokban sokan és sokat írtak a Seuso-kincsről, különösen a hozzá köthető gyilkosságokról, visszaszerzésük és hazaszállításuk körülményeiről. Keveset olvashattunk azonban magáról a leletegyüttesről és olyan régészeti vonatkozású kérdésekről, amelyek nagy érdeklődésre tarthatnak számot. Most ezek közül igyekszünk néhányat részletesebben megválaszolni.

Az illatszeres doboz fogója Gorgófejfel
A fotók a parlamenti kiállításon, nem műtermi körülmények között készültek.

© Foró: Máttyus László, Szépművészeti Múzeum.

Mi is az a Seuso-kincs?

A Magyarországon talált, majd kicsempészett kincslet aukcióra vitt része egy bronzüstből és 14 étkezéshez és tisztálkodáshoz használt ezüstedényből áll, amelyek a késő antik ezüstművesség remekei. Két, ételek tálalására szolgáló nagyméretű lapos tál (az ún. vadász- vagy Seuso-tál és a geometrikus tál), két további tálaló- és valószínűleg díszítésként is használt tál (az ún. Achilleus- és Meleagros-tál), egy valószínűleg kéz- és arcosáshoz használt mély tál és két hozzátartozó, geometrikus

díszítésű kancsó, továbbá egy dionysosi ábrázolásokkal, egy állatalakokkal és egy görög mitológiai ábrázolással díszített kancsó (ún. Hippolytos-kancsó) alkotja a Seuso-kincsletet. Két, díszítésében és stílusában a Hippolytos-kancsóval rokon vödör, egy illatszeres tégelyek tárolására szolgáló doboz, valamint egy amphora is tartozik hozzá. Mindezeket az edényeket a nagyméretű üstben rejtették el. Az ezüstedények közös jellegzetessége a nagy tisztaságú alapanyag, valamint hatalmas méretük és tömegük, amelyekkel a legna-

gyobbak közé tartoznak az ismert római ezüstedények sorában. Hivalkodó méretük és gyakran teljes felületüket beborító díszítésük egykori tulajdonosuk társadalmában elfoglalt előkelő helyét és műveltségét is jelzi.

Geometrikus és növényi motívumok díszítik a kancsópárból és a mély, bordázott tálból álló mosdókészletet, valamint az egyik tálalótálat, az edények többségén azonban niellóberakással hangsúlyozott vésett, illetve domborított figurális ábrázolásokat látunk. Ezek vagy görög mitoló-

Az Angliába került 15 darabos Seuso-kincsből a Magyar Állam 2014 márciusában visszaszerzett két nagy átmérőjű tálat a négyből: a kincs névadó tálját és a geometrikus medalionnal díszített tálat. A teljes mosdókészlet (a bordázott mosdótál és a két geometrikus kancsó), valamint az illatszeres doboz mellett hazakerült a Dionysost és kíséretét ábrázoló domborműves díszítésű kancsó

is. A rajta maradt talajszennyeződés és elszenesedett maradványok miatt különösen jelentős, hogy az elrejtésükhöz használt üst is Magyarországon van.

A kincs másik, egyelőre még Lord Northampton birtokában levő felét a díszesebb és ezért nagyobb piaci értékű darabok alkotják. Ezek egyetlen kivétellel görög mitológiai alakok és történetek domborműves ábrázolásaival díszített

edények: az Achilleus- és Meleagros-tál, a kancsóból és két vödörből álló Hippolytos-készlet és a bacchikus menetet ábrázoló amphora. A készlet hátramaradt felének legszebb darabja – polichróm színhatása miatt – a profán témát, állatviadalok résztvevőit felvonultató, niellóberakásos kancsó.

Mosdótál, ezüstötövezet. Átmérő: 45,2–46,8 cm, magasság: 10,1–12,5 cm, tömeg: 2,118 kg

© Fotó: Máttyus László, Szépművészeti Múzeum.

giai témákat, vagy életképeket jelenítenek meg. Az előbbiek a szerelem, a vadászat és a férfias helytállás példái, amelyek nem veszítettek aktualitásukból és népszerűségükből a késő ókor kereszténység által egyre jobban átítatott kultúrájában sem. Az ún. Achilleus-tál díszítésének fő témája például a görög *hērós* életének egyik epizódja. A Skyros szigetén női ruhában bujkáló hőst Odysseus leplezte le, amikor megfúvatta a harci kürtöt és hangjára az álruhás Achilleus fegyveréhez kapott. A trójai háborúban a dicsőségért még a halált is vállaló hős példaképül szolgált a késő római elit ifjai számára, különösen azoknak, akik a katonai pályát választották. Ugyanezt a jelenetet ábrázolták a svájci Kaiseraugstnál talált híres kincselet – amelynek tulajdonosa katonatiszt lehetett – egyik ezüsttálján is. A görög mitológia ismerete még a Kr. u. 4. században, a keresztény császárok korában is az alpműveltség részének számított, a történetek felelevenítése és értelmezése pedig gyakran szolgált a művelt elit társalgási témájául. A jártasságot a mítoszok világában és a társalgást elősegítették a lakomákon használt mitológiai díszítésű edények, amelyeken általában a vendéglátó számára legkedvesebb, a személyiségéhez legin-

kább illő történeteket ábrázolták. Ugyanez vonatkozik a profán témákra is. Nem lehet véletlen ugyanis, hogy a vadászat realizisztikus vagy allegorikus ábrázolása több Seuso-edényen is feltűnik. A Seusótál közepén és a peremét díszítő sávban látható vadászcenék mellett egy másik tál díszítésének a görög mitológia legendás vadásza, Meleagros a főszereplője, aki elejtette a rettenetes kalydoni vadkant. Vadászatot idéz a kincs niellóberakásos kancsója is, amelynek díszítését az állatviadalok témájából merítették. A kancsó teljes felületét beborító hatszögletű mezők nagy részét amfiteátrumi vadállatokkal és az állatküzdelmek lebonyolítóival, a kezükben ostort tartó *bestiarius*ok alakjaival töltötték ki. Mindebből arra következtethetünk, hogy a készlet összeállítója és használója nemcsak a görög mitológiát jól ismerő, művelt ember, hanem egyben szenvedélyes vadász is lehetett.

A Seuso-kincs ezüstedényeinek figurális jelenetei tehát megfelelnek a Kr. u. 4. századi római művészet ikonográfiai hagyományának, valamint készítési és díszítő technikáik is beleillenek a korabeli ezüstművesek technikai repertoárjába. Mindezek alapján az ezüstedények nagy valószínűséggel a Kr. u. 4. szá-

zadban készülhettek. A kincs elrejtési idejének meghatározásához az edények készítési idejére és más, hasonló ezüst-edényeket tartalmazó kincseletekre támaszkodhatunk: ezek alapján a vadásztálon feliratban megnevezett Seuso vagy leszármazottai a 4. század utolsó harmadában vagy esetleg az 5. század elején rejthették el a kincset, feltehetően egy barbár betörés elől menekülve.

A vadászat és a lakoma ábrázolása a görög–római kultúrában nem csupán dekoratív céllal került az edényekre vagy a házak, síremlékek falára. A császárkorban annak az életstílusnak az emblematisztikus megjelenítése volt, amelyet a jómódú római polgárok leginkább méltónak éreztek magukhoz, és amely révén a felső társadalmi réteghez való tartozásukat is kifejezheték. A lakoma- és vadászatábrázolások ilyen módon egyrészt az elit önmagáról alkotott képét tükrözik, másrészt pedig a külső szemlélő számára jelzik a vagyonos polgárok társadalomban elfoglalt helyét.

A Seuso-kincs ezüstedényeinek díszítése tehát pontosan illeszkedik abba a görög műveltségben gyökerező képi ábrázolási hagyományba, amely a késő császárkorban egységesen elterjedt a Római Birodalom különböző területein és népszerűvé vált az elit körében. Ezek az ábrázolások azt is jelzik, hogy tulajdonosa egy olyan közös kulturális hagyomány részese volt, amely a felső társadalmi réteg összetartozását is kifejezte. Így a Seuso-tál *convivium*, lakoma-ábrázolása ezt a 'közös életet', a közösséghez tartozást is szimbolizálja.

Mekkora lehetett eredetileg a kincs és mi az, ami ma hiányzik belőle?

A Seuso-kincs néven ismert leletegyüttes jelenleg mindössze 15 darabból áll. A hasonló korú és összetételű ezüstkincsekkel összevetve azonban a készlet eredetileg jóval több darabot tartalmazhatott. A Kr. u. 4. század második felében és az 5. század elején a Római Birodalom területén elrejtett ezüst kincseletek ugyanis a nagyméretű edényeken kívül jelentős számban tartalmaznak lakoma során használt kisméretű edényeket, evőeszközöket, poharakat, fogtisztító eszközöket is. Ilyen például az 1961–62 telén a svájci Kaiseraugstnál talált, ma már 85 darabot számláló együttes, az 1942-ben az angliai Mildenhallnál kiásott 34 darabos ezüst étkészlet vagy a 2012-ben a horvátorszá-

Geometrikus kancsó [B], ezüstötívözet aranyozással.
A test magassága: 55 cm, testátmérő: 17,2 cm, tömeg: 2,656 kg

Dionysos-kancsó, ezüstötívözet aranyozással.
Magasság: 43,5 cm, testátmérő: 17,67 cm, tömeg: 3 kg

© Foto: Mátjus László, Szépművészeti Múzeum.

gi Vinkovciban régészeti feltárás során megtalált 48 darabos kincslelet. Mindezek alapján okkal feltételezhetjük, hogy a Seuso-kincs csak része lehet egy jóval nagyobb lakomakészletnek, amelyhez tartozhattak még kisebb méretű mély és lapos tálak, tányérok, kanalak, szűrőkanalak, poharak ezüsből vagy a korszak divatjának megfelelően üvegből, esetleg fűszerszórók, világításhoz használt kandeláber, és nagy valószínűséggel egy edénytartó állvány is, amelyre a nagy tálalótálakat és/vagy a mosdótálat helyezték. A lakomakészletet kiegészíthették pipereeszközök is: illatszeres tégelyek, amelyeknek a helye meg is van a kincs illatszeres dobozában, illetve kisebb eszközök, például fogtisztító eszközök, esetleg fülkanalak.

A kincs jóval nagyobb méretére utal egy szemtanú beszámolója is, ami szerint a tárgyak két üstben voltak elrejtve. Közülük ma csak az egyik üst és a benne talált darabok ismertek. A másik üst tartalmára deríthet fényt Halim Korban, a Seuso-kincset továbbadó libanoni származású bécsi műkereskedő 2007-ben napvilágra

került, keltezetlen levele. Ebben – a kincs további részeként – eladásra kínált 187 aranyozott ezüstkanalat, 37 ezüstcsészét és 5 tálat. Az összesen 229 további ezüsttárgy valóban teljesebbé teszi a lakomakészletet. Ezekről a darabokról azonban számukon és valószínű létezésükön kívül semmit nem tudunk, mivel az akkori reménybeli vevők végül elálltak megvásárlásuktól. Jelenleg ismeretlen helyen, vélhetően egy nyugat-európai magángyűteményben lappanganak.

A polgári szemtanúk ezzel szemben csak 40 körülre becsülték a leletet alkotó tárgyak darabszámát, de lehet, hogy ez csak a nagyobb tárgyakra vonatkozik, vagy azokra, amelyeket saját szemükkel láttak. Tudjuk, hogy Sümegh József több tárgyat elajándékozott és eladott közülük. Ezek azonban vagy elkallódtak, vagy ma is megtalálhatók valahol, de tulajdonosaik nem ismerik fel vagy félnek előadni azokat. Pedig könnyen lehet, hogy perdöntő bizonyítékként szolgálhatnának a leletgyűttes magyarországi előkerülésére.

Ez a következő esetekben volna így: 1. ha a Seuso név szerepelne egy újonnan felbukkanó ezüsttárgyon, 2. ha előkerülne a Seuso-kincs valamelyik edényének, például az egyik kancsónak formájában és díszítésében teljesen megegyező párdarabja, 3. ha előkerülne az egyik ma ismert tárgy valamelyik hiányzó alkatrésze. Az illatszeres doboz oldalán és fedelén forrasztás nyomai láthatók, ami azt mutatja, hogy fül vagy lánc tartó hurok tartozott hozzá. Nincsenek meg a benne tárolt, ezüsből vagy üvegből készült illatszeres edények sem. Hiányzik továbbá több kancsó fedele. Ha valaki az egyik kancsóhoz stílusában és méretében illő csapófedelelet adna át, az közvetlen bizonyítéknak számítana. Ez tenyérben elférő, kör alakú, középen félgömbszerűen ki-domborodó, vízszintes karimája szélén gyöngsorrall díszített ezüstoffedél, amely zsanérral csatlakozik a kancsó füléhez.

WANTED!

Illatszeres doboz. Előoldalán szolgálók szépítkezéshez szükséges eszközöket, tárgyakat visznek úrnőjük elé, köztük egy, a miénkhez hasonló formájú illatszeres dobozt. A hátoldalon fürdő-jelenet látható. A doboz fedelén girlandokat vivő Erős-figurák és különféle maszkok láthatók, a fogón egy, az úgynevezett „szép” típusba sorolható Gorgófej Ezüstötívózet. Magasság: 32 cm, átmérő: 21 cm, tömeg: 2,051 kg

© Fotó: Mátys László, Szépművészeti Múzeum.

Nagy valószínűséggel a Seuso-kincshez tartozhat egy további, közel 140 éve a Magyar Nemzeti Múzeumban őrzött tárgy is: egy edények tartására használt, összecukható négy lábú ezüstállvány (latinul *quadripus*), amelynek töredékeire 1878 májusában, a Polgárdi melletti Kőszárhegy délkeleti lejtőjén egy fa kivágása során bukkantak. Összetartozásuk mellett számos érv szól. A *quadripus* ugyanazt a magas művészi és nemesfémértéket képviseli, mint a Seuso-kincs tárgyai. Mindkét lelet a 4. század második felében készült és funkcionálisan is kiegészítik egymást. A polgárdi állvány ugyanis egy olyan gazdag asztali tálaló- vagy tisztálkodókészlethez tartozott, mint a Seuso-kincs edényei. Húsz kilogrammra tehető eredeti súlya alapján ráadásul készletének legértékesebb darabja lehetett.

Kihasználva állítható fesztávolságát, lakomák során cserélhették rajta a különböző átmérőjű, étellel megrakott tálat. A késő római ezüstedények díszítése gyakran közvetlenül utalt a funkciójukra. A polgárdi állvány görög mitológiai alakokat ábrázoló szobordíszének mindegyike valamilyen formában a tengert, vagyis a vizet idézte (triton-néridea szoborcsoportok, tengeri griff, delfinen lovagló Eros). A víz elsősorban a mindennapi tisztálkodásban játszott szerepet, ezért az állvány egykor egy tisztálkodókészlet tálja számára készülhetett. Nagyon valószínű, hogy a Seuso-kincs mosdókészletének két geometrikus díszítésű kancsóját nemcsak ugyanabban a műhelyben készítették, mint a polgárdi állványt, hanem díszítőmotívumaik egyezése alapján még az is megkockáztatható, hogy ugyanaz a mester

díszítette mindhármat. Ráadásul mind az állványra, mind a kincs ezüsttárgyaira jellemző az extrém méret és súly, akkorák, hogy az már-már akadályozza kényelmes használatukat. Mindezek együttesen arra utalnak, hogy az említett tárgyak eredetileg egyazon készlethez tartozhattak. Nem lehet véletlen az sem, hogy mindkét lelet ugyanabban a szűkebb földrajzi környezetben, a balatoni régióban használták. A legszembetűnőbb egybeesés azonban az állvány lelőhelye, amely annak a pincének a közelében lokalizálható, ahol száz évvel később Sümegh Józsefet felakasztva találták és ahol a kincset ideiglenesen elrejtették. A New York-i bíróságon lezajlott perben a polgárdi állványt kizárták a bizonyítékok sorából arra való hivatkozással, hogy ez a lelet a Seuso-kincs előkerülési helyéről nem szolgáltat konkrét adatokat. A túl sok, véletlennek aligha tartható egybeesés miatt azonban több mint valószínű, hogy van kapcsolat a polgárdi *quadripus* és a Seuso-kincs között: ugyanaz a család birtokolhatta mindkettőt.

Mekkora a Seuso-kincs értéke?

Egy kincsletről a szakembereknek szegezt első kérdés rendszerint az adott lelet értékére vonatkozik. A „mennyit ér?” kérdés megválaszolása azonban korántsem egyszerű feladat. Egy késő római nemesfém lelet esetében ugyanis nemcsak tudományos jelentőségéről és becslött aktuális piaci értékéről beszélhetünk, hanem lehetőségünk van meghatározni azt is, hogy a saját korában mekkora anyagi értéket képviselt.

A tudományos és piaci értéket nagyban befolyásolja, hogy az adott műtárgy vagy leletegyüttes mennyire egyedülálló, illetve milyen helyet foglal el a hasonló jellegű leletek sorában. A Seuso-kincs egyediségét csak a vele egykorú, nemesfém tárgyakat tartalmazó kincsleletekhez viszonyítva tudjuk értékelni. Ezek rangsorában pedig a lelet igen előkelő helyet foglal el. A Római Birodalom területéről a Kr. u. 4–5. századból a Seuso-kincsnél mindössze egyetlen nagyobb, ezüstedényekből álló kincslelet került elő. 1628-ban a németországi Trierben, egy jezsuita kolostor építése során találták a mind a mai napig legnagyobbnak számító késő császárkori kincset. A lakomakészlet teljes tömege meghaladta a 114 kg-ot, ezüsttárgyainak száma pedig az ötven darabot. A kincsleletet azonban korabeli gondos leírását követően beolvasztották. Az elpusztított

Dionysos-kancsó [részlet]
Ezüstötívózet aranyozással. Magasság: 43,5 cm, testátmérő: 17,67 cm, tömeg: 3 kg

© Fotó: Mátjus László, Szépművészeti Múzeum.

tárgyak nagyszerűségéről ma már csak a szomszéd telken 1926-ban megtalált kancsó alapján alkothatunk képet. 1992-ben az angliai Hoxne mellett fémkeresővel egy nemesfém tárgyat tartalmazó együtttest találtak, amelynek teljes tömege 27,7 kg-ra tehető. Bár aranyértékét tekintve ez a lelet a Seuso-kincsnél lényegesen nagyobb, de azzal valójában mégsem összehasonlítható. A több mint 15 000 darabos kincs javarészt ezüst és arany

pénzermékből áll és „mindössze” 148 ezüst étkészlettartozék és pipereeszköz, valamint aranyékszer kíséri, amelyek tömege csupán 6,8 kg-ot tesz ki. 68,5 kg-os tömegével tehát a hiányos Seuso-kincs a ma ismert és fennmaradt legnagyobb olyan lelet, amely elrejtett ezüstedényeket tartalmazott. Rögtön utána következik a svájci Kaiseraugst római erődjében az 1960-as évek elején kidőzerolt ezüst találó készlet, amely több mint 61 kg-os

tömegével alig marad el a Seuso-kincs jelenleg ismert tárgyainak tömegétől, viszont annál sokkal több darabból áll.

A Seuso-kincs tehát mérete és ezüst-edényeinek művészi kvalitása, valamint nemesfémértéke miatt is felbecsülhetetlen. Ha mégis forintosítani szeretnénk, abból kell kiindulnunk, hogy mennyiért kínálták eladásra. 1990-ben az első aukción 40 millió font lett volna a kikiáltási ára. Ha nem tör ki a kincs eredete körüli

A Seuso-kincs ezüstedényei a Kr. u. 4. századra keltezhetőek, de ezen belül különböző időben és más-más műhelyekben készültek. A mosdókészlet két azonos formájú és díszítésű geometrikus kancsója például együtt, azonos helyen készült, ugyanott, ahol a polgárdi állványt is gyártották. A Hippolytos-készlet vödrei és kancsója szintén egyetlen műhely termékei.

A nagy produktivitású és kvalitásos darabokat gyártó késő császárkori ezüstműves műhelyek a birodalom olyan nagyvárosaiban alakultak ki, ahol a császári pénzverdék működésének köszönhetően gyakorlott ötvösök dolgoztak. Közülük a legjelentősebbek az ezüstművekben gazdag Balkán-félsziget császárvárosaiban, például Sirmiumban (Sremska Mitrovica, Szerbia), Sisciában (Sisak, Horvátország), Naissusban (Nis, Szerbia) és Thessalonikában (Thessaloniki, Görögország) működtek. Jelentős mű-

helyközpontok alakultak ki Kisázsiaiban is, amelyek közül Nicomedia és Antiochia a legfontosabb. A geometrikus díszítés és a niellóberakás intenzív használata elsősorban a balkáni műhelyekre volt jellemző, domborműves díszítésű edényeket pedig főként a keleti provinciákban készítettek. A késő római ezüst-edények készítményeinek meghatározásában stílusjegyeik mellett nagy segítséget jelentenek a mestereket vagy magát a műhelyt megnevező poncolt feliratok, beütött bélyegek. A Seuso-kincs ezüst-tárgyain azonban ilyen feliratok, bélyegek nem találhatók, csak súlyadatok. Ezért a tudományos kutatás egyik fontos feladata lesz, hogy tisztázza, mely műhelyekben készülhettek a Seuso-edények, hozzájárulva ezzel a késő ókori ezüstművességének alap kutatásaihoz is.

© Fotó: Mátjus László, Szépművészeti Múzeum.

Geometrikus tál [részlet], ezüstötívózet aranyozással és niellóberakással. Átmérő: 64,2 cm, magasság: 4,5 cm, tömeg: 7,15 kg

A polgárdi ezüstállvány, rajta a Seuso-kincs ún. vadász-táljának másolata

© Fotó: Dabasi András, © Magyar Nemzeti Múzeum

botrány, ennyiért minden bizonnyal elkelt volna, de valószínűbb, hogy a licitálások során sokkal többet adtak volna érte. 2006-ban, amikor a Bonhams aukciósház árverésre bocsátotta a Seuso-ezüstököt, azok értékét 187 millió dollárra (mai árfolyamon valamivel több mint 42 milliárd forint) becsülte. Ezt megerősítette Lord Northampton ügyvédje, aki kijelentette, hogy a lelet 100 millió euróért eladó. Ekkor azonban az ezüstedények – tisztázatlan eredetük miatt – már rég nem voltak forgalomképesek, így nem meglepő, hogy egyetlen komoly vevő sem akadt rá.

A kutató számára azonban sokkal érdekesebb kérdés az, hogy a Seuso-kincs ezüstedényei vajon mennyit értek saját korukban. Ez ugyanis sokat elárul egykori tulajdonosainak vagy tulajdonosainak vagyoni helyzetéről és társadalmi pozíciójáról.

A késő császárkori kincsleletek objektív értéksorrendjét egy viszonyszámítás

segítségével lehet megállapítani. Figyelembe véve az ezüst és az arany korabeli írott forrásokban megadott, egymáshoz viszonyított értékét, a különböző összetételű kincsleletek nemesfém anyaga átszámítható aranyértékre. Ez alapján a Seuso-kincs ma ismert 14 ezüstedényének aranyértéke saját korában 4,57 kg aranyat felelt meg, míg a polgárdi állványé valamivel meghaladta az 1,33 kg aranyét. Ezeket összeadva 5,9 kg aranyat kapunk, amelyből 1316 *solidust* (4,48 g tömegű aranypénz a Kr. u. 4–5. században) tudtak volna verni. Az összeg értéke akkor szemléltethető igazán, ha azt a korabeli éves fizetésekkel vetjük össze. A késő császárkori közigazgatásban egy alacsonyabb beosztású hivatalnok (az apparátus hetven százaléka ebbe a kategóriába tartozott) egy évben 9 *solidust* keresett, amely egy lovas katona egyévi zsoldjával volt azonos. A hivatalnoki csúcsfizetés 46 *solidusra*

A polgárdi állvány egyik virágkehelyből kiemelkedő griffalakja

© Fotó: Dabasi András, © Magyar Nemzeti Múzeum

tehető, amennyit azonban csak néhány vezető birodalmi bürokrata kapott kézhez. A Seuso-kincs ezüstedényeit és állványát tehát egy átlag hivatalnok legkevesebb 145, egy vezető beosztásban levő pedig 28 évi munkabéréből tudta volna megvásárolni. Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy mindezzel a számítással csak a Seuso-készlet ma ismert tárgyainak pusztán aranyértékét tudtuk valamelyest szemléltetni, de ez a teljes készletnek valószínűleg mindössze a felét vagy harmadát jelenti.

Nem beszéltünk még a tárgyak művészeti értékéről, amelyek az ezüstitárgyak egykori vételárában is tükröződnie kellett. Egy egyszerűen díszített ezüstitál ára nemesfémértékénél alig volt magasabb. Nem ez a helyzet a Seuso-ezüstökkel, amelyek valószínűleg készítésük korában is az ötvösművészeti csúcsteljesítmények közé tartozhattak. Néhány késő császárkori felirat arról tájékoztat, hogy az ilyen műrekek árának megközelítőleg felét nemesfém alapanyaguk értéke, másik felét pedig a befektetett ezüstműves-munka adta. Valószínűleg nem állunk messze az igazságtól, ha ez alapján a Seuso-kincs ismert darabjainak (a polgárdi állványt is a kincshez tartozónak számítva) teljes aranyértékét 12 kg aranyban, azaz kelekítve úgy 2700 *solidusban* rekonstruáljuk. Természetesen ehhez nem tudtuk hozzászámolni a Halim Korban levelében szereplő „apróságok” aranyértékét, mert azok tömege ismeretlen.

Ki lehetett Seuso?

Seusot nem említik a kései ókorból fennmaradt történeti források, ezért valószínűleg

Vadász- vagy Seuso-tál [részlet], ezüsttötvözet aranyozással és niellóberakással. Átmérő: 70,5 cm, magasság: 3 cm, tömeg: 8,873 kg

© Foró: Máttyus László, Szépművészeti Múzeum.

nem tartozott az általunk jól ismert vezető birodalmi elitbe, amely meghatározta a Római Birodalom sorsának alakulását. Személyére és társadalmi státusára így csak nevéből és egykori tulajdonából, a hiányos voltában is lenyűgöző ezüst asztali és tisztálkodókészletből következtethetünk.

Seuso nem latin név. A római névkutatás külföldön is elismert hazai kutatója, Mócsy András, egy sokáig közöletlenül maradt tanulmányában a Seuso nevet meggyőzően a pannoniai kelta őslakosság névadásából vezette le. Eszerint a Seuso a kelta Deuso név kései változata lehet, amelyet a szókezdő D és S hangok közötti bizonytalanság, hangváltás eredményezett. Ahogy írta „ez az ingadozás a D és S között csak egy olyan hanggal magyarázható, amely az angol TH hanghoz hasonlított”. Deuso, a hasonló hangzású Reuso és Bauso nevekkel együtt, jól ismert a Dunántúlról, különösen Fejér megye őslakos síremlékeiről. Így nem tarthatjuk szokatlanul egy, a helyi arisztokráciához tartozó férfi nevéként sem. A Kr. u. 4. században a pannoniai származású elit esetenként még ragaszkodott a hagyományos névadásához, amit jól mutat az utolsó nyugatrómai császár, Romulus Augustulus nagyapjának esete, aki a kelta Tatulo nevet viselte.

Seuso a saját korában igazi nagyúr lehetett, családi ezüstjei mérhetetlen gazdagságára utalnak. Nem tudjuk, hogy vállalt-e tisztséget a birodalmi közigazgatásban vagy esetleg a hadseregben futott be katonai karriert. Feltételezhetjük

azonban, hogy vagyona és annak forrása elsősorban egy hatalmas földbirtok lehetett, amelynek központja lakóhelyeül is szolgált. Hogy hol élt Seuso, hol feküdt a birtoka, arra a kincs névadó tálja adja meg a választ. A tál központi medallionjában az arisztokratikus életvitel egyik eseményét, a vadászatot és annak különböző epizódjait látjuk. Feltűnnek a hajtok által hálóbá terelt vadak (valamennyi Közép-Európában is honos fajta), az elejtett állatok feldolgozása és a vadászatot lezáró, szabadban tartott lakoma jelenete. A kifesztett ponyva árnyékában, földre rakott párnákon heverve lakomázik a vadásztársaság, közepén valószínűleg Seuso és felesége, előttük egy állványra helyezett tál, rajta jókora hal. Körülöttük fához kötve állnak lovaik, a vadászkutyák pedig a nekik vetett falatokat várják. A jelenet a hasonló témájú korabeli ábrázolásokhoz viszonyítva szokatlanul személyre szabott. A Seusonak szánt verses feliraton kívül a tálra még kedvenc lova nevét is felírták: *In(n)ocentius*, amelyet legfőbb tulajdonsága, szelídsége után kaphatott. A lakomát valós földrajzi környezetbe helyezték, egy halban gazdag víz ligetes partjára, amely felett egy feliratszalagon a *Pelso* szó olvasható. Ez aligha a mellette fekvő, kutyának vélt fiatal vaddisznó neve, ahogy az a Seuso-kincs első publikációjában szerepel. Aurelius Victortól tudjuk, hogy Galerius császár (uralk. 305–311) a Pannonia területén fekvő „*Pelso vizét lecsapoltatta és a Dunába vezette*”. A névtelen Ravennai Geográfus pedig Kr. u. 700

körül azt írta, hogy „*Pannoniában van a legnagyobb tó, amelyet Pelsoisnak neveznek*”. Ezek a leírások csak egyetlen tóra vonatkozhatnak, a Balatonra. Mindezek alapján a késő császárkori elithez tartozó Seuso a Kr. u. 4. századi Pannoniában, a *lacus Pelso*, azaz a mai Balaton közelében élhetett. Elképzelhető, hogy az ő tulajdona volt a Polgárditól néhány kilométerre fekvő Szabadbattyán mellett az utóbbi évtizedekben feltárt, nagyméretű, római kori villaépület, amely az eddigi ásatási eredmények alapján egy barbár támadás során pusztult el.

A kincs leghíresebb és egyben névadó tálján a központi vadász- és lakomajeleneteket a következő latin verses felirat kereteli: *HEC SEVSO TIBI DVRENT PER SAECVLA MVLTA / POSTERIS VT PROSINT VASCVLA DIGNA TVIS*. Azaz: „Maradjanak meg neked sok évszázadon át ezek az edények, Seuso, és utódaidnak is méltón a hasznára váljanak” (ford. Nagy Árpád Miklós). A Seuso-ezüstedények túléltek a Kárpát-medence viharos évszázadait. A kincs felének 2014-es hazakerülése után pedig okkal reménykedhetünk abban, hogy ezek a római császárkor kései időszakának legmagasabb művészi színvonalát képviselő, páratlan műkincsek nem csupán gyönyörűségünkre, hanem „hasznunkra” is válnak.